

FYZICKÉ OSOBY¹

Zpracovala **Mgr. Tereza Novotná**

Fyzická osoba, tedy člověk, jakákoli lidská či jinak řečeno biosociální bytost, zásadně bez ohledu na další charakteristiku, představují spolu s osobou právnickou dvě základní podoby osob v právním smyslu. Osoba v právním smyslu je podle právní teorie soubor vlastností, jimiž jsou vybaveni potenciální účastníci právních vztahů.

IDENTIFIKAČNÍ ZNAKY

Jednotné identifikační znaky fyzických osob nebyly současným zákoníkem stanoveny. Nový občanský zákoník uvádí jejich demonstrativní výčet - jedná se o jméno, bydliště a datum narození, popř. identifikující údaj podle jiného právního předpisu (§ 3019 NOZ).

PRÁVNÍ STATUS OSOBY

Fyzické osoby jako účastníci občanskoprávních (resp. soukromoprávních) vztahů jsou vybaveny základním statutem osoby v právním smyslu (s logickými odlišnostmi od statusu osob právnických).

Status fyzické osoby je tvořen právním postavením (pasivní status) a souborem způsobilostí, na jejichž základě se může osoba aktivně účastnit občanskoprávních (resp. soukromoprávních) vztahů (aktivní status).

Pasivní status	Pasivní status
- právní subjektivita	- právní osobnost
- soubor základních práv a svobod	- soubor základních práv a svobod

¹ Pro přehlednost budou nejdůležitější pojmy používané občanskými zákoníky srovnány v tabulkách podle následujícího klíče:

OZ - zákon č. 40/1964 Sb., ve znění
pozdějších předpisů

NOZ - zákon č. 89/2012 Sb.

Aktivní status	Aktivní status
- způsobilost k právním úkonům	- svéprávnost
- způsobilost k protiprávním úkonům	- způsobilost k protiprávnímu jednání

Právní subjektivita (§ 7 a násl. OZ)	Právní osobnost (§ 15 a násl. NOZ)
---	---

Právní subjektivita, tj. způsobilost osoby mít práva a nést povinnosti, vzniká zásadně narozením* a trvá v nezměněném rozsahu celý život, tj. až do smrti**. Jedná se o nezadatelné a nezczitelné právo, jehož se osoba nemůže platně vzdát a ani jí nemůže být zbavena.

NOZ nahradil právní subjektivitu termínem **právní osobnost**.

* Právní subjektivitu/Právní osobnost má i **nasciturus** (počaté, ale dosud nenarozené dítě). NOZ upravuje postavení nascitura odlišně od OZ (§7 OZ) - na nascitura hledí (je-li to v jeho zájmu, je prokazatelně počat a narodí se živý) jako na již narozeného (§ 75 NOZ).

** **Smrt** se prokazuje veřejnou listinou (úmrtním listem) vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého lékařem. Pokud není prohlídka možná, rozhoduje soud o prohlášení člověk za mrtvého (viz podrobněji úprava nezvěstnosti - § 66 a násl. NOZ a domněnky smrti - § 71 a násl. NOZ).

Za zásah do právní osobnosti člověka považuje NOZ i **změnu pohlaví člověka** (§ 29 NOZ).

Ochrana osobnosti (§ 11 a násl. OZ)	Osobnost člověka (§ 81 a násl. NOZ)
--	--

Podle současné právní úpravy hovoříme o tzv. **všeobecných osobnostních právech člověka**, která tvoří podle § 11 OZ zejména život a zdraví, občanská čest a lidská důstojnost, jakož i soukromí, jméno a projevy osobní povahy. Dále jsou chráněny písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy, které mohou být pořízeny, ale použity pouze se svolením anebo na základě některé ze zákonných licencí (úřední licence, vědecké a umělecké licence a zpravodajské licence).

Prostředky ochrany osobnosti jsou žaloby negatorní (neboli zdržovací), restituční (odstraňovací) a satisfakční, když zadostiučinění by mělo spočívat především v morální satisfakci (omluvě), až pokud by se jevílo nedostatečným, potom by bylo na místě zadostiučinění v penězích.

Nový občanský zákoník umožňuje, aby ochranu osobnosti člověka za podmínky souhlasu dotčeného člověka uplatnila i **právnícká osoba**, souvisí-li zásah do osobnosti dotčeného člověka s jeho činností v právnícké osobě. Po smrti člověka může právo na ochranu jeho osobnosti uplatnit kterákoli z osob jemu blízkých nebo právnícká osoba (viz § 83 NOZ).

Předmětem osobnostních práv je v NOZ obecně osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv a svoboda člověka žít podle svého, demonstrativním výčtem je potom vyzdvížena ochrana života a důstojnosti, zdraví, právo žít ve zdravém životním prostředí, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy.

Zvláštní právní úprava je věnována úpravě

- **podoby a soukromí** (viz podrobněji § 84 a násl. NOZ),
- **právu na duševní a tělesnou integritu** (§ 91 a násl. NOZ),
- **právům člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu** (§ 104 a násl. NOZ) a
- **nakládání s částmi lidského těla a ochranu lidského těla po smrti člověka** (§ 111 a násl. NOZ).

Způsobilost k právním úkonům (§ 8 a násl. OZ)	Svéprávnost (§ 15 a násl. NOZ)
--	---------------------------------------

Způsobilost k právním úkonům představuje možnost vlastními právními úkony nabývat práv a zavazovat se k právním povinnostem. Nový občanský zákoník nahrazuje způsobilost k právním úkonům pojmem **svéprávnost** (a pojem právní úkon nahrazuje právním jednáním).

NEZLETILÍ

Osoba fyzická nabývá **způsobilosti k právním úkonům** spolu se svou rozumovou a mravní vyspělostí, v plném rozsahu zletilostí.*

* **Zletilosti** se nabývá dosažením věku 18 let, případně u osoby starší 16 let uzavřením manželství. Zletilosti se nepozbývá ani zánikem manželství nebo jeho prohlášením za neplatné.

Konstrukce plné svéprávnosti v novém občanském zákoníku je odlišná. Podle NOZ se plná svéprávnosti nabývá zletilostí a před nabytím zletilosti **přiznáním svéprávnosti soudem*** anebo uzavřením manželství.

Dosažení způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu		Plná svéprávnost
zletilostí	- dosažením 18 let	zletilostí - dosažením 18 let
	- uzavřením manželství (starší 16 let)	uzavření manželství
x		přiznání svéprávnosti soudem *

* **Přiznání svéprávnosti soudem (§ 37 NOZ)** - na návrh nezletilého (zpravidla staršího 16 let) nebo jeho zákonného zástupce může soud přiznat nezletilému plnou svéprávnost. Soud zkoumá, zda je nezletilý schopen se sám živit a obstarat si své záležitosti a zda s návrhem souhlasí zákonný zástupce. Pokud nejsou splněny

předchozí podmínky, soud návrhu vyhoví jen tehdy, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.

Podle NOZ je nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý k takovým právním jednáním, která jsou svou povahou přiměřená rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku (objektivní kritérium).

NOZ se navrácí k tzv. **částečné (omezené) svéprávnosti nezletilých**, kdy nezletilý může získat (ve shodě se zvyklostmi soukromého života) svéprávnost k takovým jednáním, ke kterým by jinak svéprávný nebyl, na základě souhlasu zákonného zástupce (§ 32 NOZ).

ZLETILÍ

Duševní a volní vyspělost **zletilých** vždy nemusí odpovídat právním úkonům (právním jednáním), které činí (NOZ výslovně předpokládá u svéprávné osoby rozum průměrného člověka, viz § 4 NOZ). Pro takové případy obsahuje OZ možnost **zbavení* způsobilosti k právním úkonům či jejího omezení****, kdy za osobu zbavenou nebo omezenou ve způsobilosti k právním úkonům jedná v určeném rozsahu opatrovník.

* **Zbavení způsobilosti k právním úkonům** - Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví.

** **Omezení způsobilosti k právním úkonům** - Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.

Právní úkony činěné osobami zbavenými nebo omezenými ve způsobilosti k právním úkonům v rozsahu, ve kterém byly takové osoby zbaveny způsobilosti nebo omezeny, jsou **absolutně neplatné**, stejně jako právní úkony, které fyzická osoba učinila ve stavu duševní poruchy, která ji činí k takovému úkonu neschopnou.

NOZ již upravuje pouze možnost **omezení svéprávnosti*** a oproti tomuto institutu tzv. **náhradního rozhodování** upřednostňuje **podporované rozhodování** v podobě **podpůrných opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat** (podrobněji viz § 38 a násl. NOZ).

-	podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat: <ul style="list-style-type: none">- předběžné prohlášení- nápomoc při rozhodování- zastoupení členem domácnosti
omezení způsobilosti k právním úkonům	omezení svéprávnosti**

zbavení způsobilosti k právním úkonům

** K **omezení svéprávnosti** lze podle NOZ přistoupit, jen nepostačí-li mírnější a méně omezující opatření. Omezení svéprávnosti je také nově pojato jako **dočasné**, neboť svéprávnost může být rozhodnutím omezena pouze na dobu tří let (omezení je nutné do tří let přezkoumat, jinak osoba nabude zpět plnou svéprávnost). Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezavuzuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života

Deliktní způsobilost (§ 422 - 423 OZ)

Deliktní způsobilost (§ 24 NOZ, § 2920 - 2922 NOZ)

Deliktní způsobilost je způsobilost nést následky svých protiprávních úkonů (protiprávních jednání). **Nový občanský zákoník** obdobně jako zákoník současný upravuje obecnou deliktní způsobilost ve vazbě na schopnost posoudit své jednání a své jednání ovládnout.